

רופאים ופסיכולוגים: אפליקציית פייסבוק לילדים מסוכנת ומנצלת את פגיעותם

מומחים מכל העולם קראו אתמול לפייסבוק לסגור את האפליקציה החדשה שפיתחה לילדים החל מגיל שש. הם הדגישו שילדים אינם מבינים פרטיות מהי והזהירו כי היא מנצלת את פגיעותם

עידו אפרתי 31.01.2018 05:45 עודכן ב: 05:56

עשרות רופאי ילדים ומומחים לבריאות הנפש מכל העולם פרסמו אתמול (שני) מכתב הקורא למנכ"ל פייסבוק מארק צוקרברג לסגור את אפליקציית המסרים שהשיקה החברה באחרונה, "מסנג'ר קידס", המיועדת לילדים בני שש ומעלה. עד כה 13 היה הגיל המינימלי לפתיחת פרופיל בפייסבוק. לדברי המומחים, האפליקציה מנצלת את פגיעותם של ילדים צעירים שעדיין אינם בשלים להשתמש ברשת החברתית. הם הסבירו שבני שש משתמשים לעתים קרובות בדמיון ועלולים לא להבחין בינו לבין המציאות, ושאינם מבינים פרטיות מהי. משום שהם רק מתחילים לקרוא, הם מתקשים לקלוט דקויות המופיעות בכתב.

גם בישראל מתריעים מומחים מפני שימוש באפליקציה. הם מציינים כי שימוש ברשתות חברתיות נקשר במחקרים לתחושת בדידות ואומללות אצל בני נוער, המהוות גורם סיכון לדיכאון והתנהגות אובדנית.

האפליקציה של פייסבוק לילדים מעוררת דאגות רבות, נאמר במכתב הבינלאומי. "ילדים קטנים פשוט אינם בשלים להחזיק בחשבונות ברשתות החברתיות. מחקרים שמספרם הולך וגדל מוכיחים כי השימוש המוגזם בכלים דיגיטליים וברשתות חברתיות מזיק לילדים ולבני נוער, ולכן סביר להניח שהאפליקציה החדשה תפגע בהתפתחותם התקינה של ילדים".

לשליחת המכתב אחראי The Campaign for Commercial-Free Childhood (הקמפיין למען ילדות ללא פרסום), שדולה שבעבר הצליחה לגרום לחברות לחדול מלשווק אפליקציות ששלחו ילדים לרשתות למכירת מזון מהיר, ולהפסיק את הפרסום של מקדונלד'ס על תעודות סוף שנת הלימודים בכמה מדינות בארה"ב.

"מסנג'ר קידס" דומה לאפליקציות מסרים מהירים אחרות, אלא שהורים אמורים ליצור אותה עבור ילדיהם. ההורים משתמשים בחשבון הפייסבוק שלהם כדי להוריד את האפליקציה, אך פרט לכך אין לה קשר לשירות פייסבוק הראשי. לאפליקציה אין פיד חדשות או כפתור "לייק", שמומחים לבריאות הנפש קשרו כבר לחרדה אצל בני נוער הגולשים ברשתות החברתיות. פרט לכך יש באפליקציה רכיבים רבים שקיימים ברשתות חברתיות, כולל אימוג'ים, סלפים, וידאו צ'ט והתכתבות קבוצתית. עם זאת, אין בה פרסומות.

פייסבוק ניסתה להרגיע את המתנגדים והבהירה כי ילדים יוכלו לתקשר רק עם רשימת חברים שאושרה בידי הוריהם. פייסבוק גם הבטיחה כי לא תציג פרסומות או תאסוף מידע על ילדים לצורכי פרסום — כלומר, לא תעבור על החוק להגנת הילדים ברשת (COPPA) — וכן התחייבה שלא תאסוף מידע על ההורים. החברה גם טוענת שהתייעצה עם PTA — ארגון חינוך בינלאומי — ועם אקדמאים ומשפחות רבות לפני שהכניסה את האפליקציה לשוק.

"מסנג'ר קידס היא אפליקציית מסרים שמסיעת להורים וילדים לצ'טטט בביטחון, מאחר שההורים יכולים לפקח בה תמיד על הקשרים והאינטראקציות של הילדים", נאמר בהודעת מטעם פייסבוק. בתגובה לכך אמרו מומחים רבים לבריאות הנפש כי האפליקציה מתוכננת בצורה שגורמת

למשתמשים להתמכר אליה, וכי היא מעניקה לפייסבוק אפשרות ללכוד מוקדם יותר את דור המשתמשים הבא.

החמרת הבדידות

"אני מסכים עם לא מעט מהדברים שאמרו אנשי המקצוע בארה"ב", אומר מנהל המרכז לבריאות הנפש גהה, פרופ' גיל זלצמן. "המדיה חברתית חוזרת וגיל השימוש יורד במהירות. זה תהליך חברתי שיהיה קשה להתנגד או לבלום אותו. המדיה החברתית היא לא קוריוז, היא חלק מרכזי בחיים שלנו ואי אפשר להתעלם ממנו יותר. כרגע זו פייסבוק ובעתיד אלה יהיו חברות אחרות, שעושות את כל המאמצים לחדור לשוק כמה שיותר צעיר מתוך הבנה שזה הצרכן העתידי, וככל שההטמעה נעשית בגיל צעיר יותר, כך בסיס הרווחים שלהן יגדל". מבחינת ההשפעה הנפשית, זלצמן רואה בשימוש ברשתות חברתיות מרכיב מהותי בתחושת הבדידות והאומללות של הפרט. לדבריו, בתקשורת בין-אישית יש חשיבות לטון הדיבור, לעוצמת הקול, למגע הפיזי, לשפת הגוף, לקשר העין ואפילו לריח. "כל אלה הם חלק מהאינפורמציה שאנחנו קולטים מעבר לתוכן הטקסטואלי של הדברים", אומר זלצמן. "כל החלקים הללו הולכים לאיבוד במדיה החברתית". הוא מציין כי "הדבר הזה הוכח במחקרי עבר כמחמיר חוויה של בדידות, וחווית הבדידות היא גורם סיכון מאוד מרכזי במקרים של ניסיון התאבדות והתאבדות".

זלצמן מציין כי "אין לנו היום מספיק מידע כדי לקבוע מה המשמעות וההשפעה של חשיפה למדיה חברתית ולזמן מסך ממושך בגילים מוקדמים על מוח שנמצא עדיין בשלב ההתפתחות. ממידע ועבודות מחקר שנעשו על מתבגרים, נמצא קשר בין משך החשיפה למסכים ולמדיה חברתית לבין שכוחות דיכאון, תחושת בדידות ודחפים אובדניים. ניתן להקיש בזהירות שאם משהו מזיק למתבגרים שיש להם מוח מפותח יותר ויכולת שיפוט ושיקול דעת רחבים יותר, קל וחומר שייוצר נזק לילדים צעירים יותר".

קשר ילד-מסך

אפליקציית "מסנג'ר קידס" היא חלק מתופעה תרבותית-דיגיטאלית רחבה ועמוקה, שמטרידה הורים, מורים ואנשי מקצוע רבים. בבסיסה עומדת השפעה דרמטית של אמצעי המדיה הדיגיטלית על האופן שבו נרכשים ונתפסים קשרים חברתיים, מערכות יחסים ותקשורת בין אישית. לצד אלה הופך הקשר המתהדק של ילד-מסך — וגם הורה-מסך — לצינור להעברת מסרים, ובמקרים קיצוניים יותר לכלי שבעזרתו חווה האדם את העולם.

במובן הזה פייסבוק היא חלק ממגמה רחבה יותר של ירידת גיל השימוש ברשת האינטרנט על מגוון תכניה, וילדים בגילי שש עד 13, שלהם מיועדת האפליקציה החדשה, כבר מרגישים בני בית ברשת. ניתן ללמוד על המגמה הזו, בין היתר, מדו"ח בזק למצב האינטרנט בישראל לשנת 2016, המתייחס להרגלי הגלישה באינטרנט של ילדים בגילי שש עד תשע. על פי הדו"ח, בשנת 2016 צפו 51% מהילדים בגילים הללו בסרטונים ביוטיוב (לעומת 40% בשנת 2014), 43% מהם צפו בסדרות באינטרנט (לעומת 34% ב-2014), 43% מהם התכתבו באינטרנט עם חברים (לעומת 17% ב-2014), 32% צפו בסרטים דרך האינטרנט (לעומת 23% ב-2014), 20% השתמשו באינטרנט לצורכי לימודים (לעומת 8% ב-2014) ו-11% גלשו בפייסבוק (לעומת 6% מהילדים ב-2014).

עוד עולה מהדו"ח כי ילדים בישראל מקבלים את הסמארטפון הראשון שלהם בגיל עשר בממוצע, אולם נחשפים לתכני וידאו ברשת הרבה קודם לכן. על פי הנתונים, 30% מההורים מאפשרים לתינוקות מתחת לגיל שנה לצפות ביוטיוב, וכ-75% מההורים לילדים בגילי שש עד תשע מנסים להגביל את זמן הצפייה של ילדיהם במסכים למיניהם.

מחקר שפורסם בנובמבר האחרון בכתב העת של החברה האמריקאית לפסיכולוגיה (APS Journal), ומבוסס על מדגם מייצג של יותר מחצי מיליון מתבגרים אמריקאים בגילים 14–18, מצא כי בין השנים 2010–2015 חלה עלייה של 33% בדיווחים על דיכאון, חרדה ומצוקות נפשיות הקשורות באובדנות. אלו נמצאו תואמים לשימוש במדיה דיגיטלית ולהיעדר פעילות גופנית.

"התוצאות מראות דפוס ברור המקשר בין פעילויות המסך לבין רמות גבוהות יותר של תסמינים דיכאוניים והפרעות הקשורות להתאבדות", כתבו החוקרים. לטענתם, המתאם בין מצוקה נפשית לפעילות במדיה החברתית היה גבוה יותר בקרב בנות יותר מאשר בנים. אך זה לא היה הנתון היחיד שהיה מובהק. דגש רב הושם על משך השימוש במדיה הדיגיטלית. מתברר כי הסיכוי של מי שמתמשש במכשירים אלקטרוניים שלוש שעות ויותר מדי יום לפתח תסמינים אובדניים, גדול ב-34% ממי שגולשים ברשת שעתים ביום או פחות. בקרב מי שלא הצליח להתנתק גם חמש שעות ומעלה, עלה הסיכון לכדי 48%.

אולם השאלה אינה רק באיזה מכשיר משתמשים אלא גם מה עושים בו — וכאן נכנסות הרשתות החברתיות. נמצא כי מתבגרים שפעילים מדי יום ברשתות החברתיות נמצאים בסיכון של 13% יותר לסבול מדיכאון, לעומת מי שפעילים ברשתות החברתיות בתדירות נמוכה יותר. זלצמן מציין כי אפשר לראות זווית חיובית בעובדה שהאפליקציה שפיתחה פייסבוק מאפשרת להורים לפקח על התכנים שהילדים נחשפים אליהם, והם נדרשים לאשר את רשימת החברים. "זה דבר שנותן מעט שליטה וגם חשיפה למידע שיכול להיות חשוב לילדים", הוא אומר. בקו החם של עמותת ער"ן (עזרה ראשונה נפשית) דיווחו בשנת 2017 על עלייה משמעותית בפניות, שהגיעו לכ-180 אלף, ועל עלייה חדה בעוצמת המצוקה, שבאה לידי ביטוי ביותר שיחות עם מאפיינים של סיכון לאובדנות. קרוב ל-10,000 מהפונים לקו החם היו ילדים עד גיל 17, ועוד כ-18 אלף פניות הגיעו מצעירים בני 18 עד 24. מתוך 180 אלף שיחות, כ-40 אלף היו קשורות לתחושת בדידות, 15 אלף נוספות נגעו למצוקה נפשית קשה ו-15 אלף נוספות לדיכאון.

לדברי ד"ר שירי דניאלס, מנהלת מקצועית ארצית בעמותה ומרצה לייעוץ חינוכי בעידן הדיגיטלי באוניברסיטת תל אביב, "פניות של ילדים עוסקות בעיקר בבידוד חברתי, נידוי וחרם, גם בביה"ס וגם ברשת. הזירה הראשית לבריונות שחווים ילדים היא עדין מערכת החינוך, והבריונות הזו מקבלת גם ביטוי מקוון. תחום נוסף שאנחנו מקבלים יותר פניות לגביו הוא שימוש באפליקציות כאמצעי להטרדה וסחיטה של ילדים. לא מספיק לסייע לילד ולמשפחתו להוריד סרטונים ותמונות מרשתות חברתיות, חשוב להבין שלפגיעה מקוונת יש תוצאות ממשיות ויש לתמוך בילד שנפל קורבן — כמו גם במקרבן ובצופים מן הצד שלעיתים לוקחים חלק בבריונות".